

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Ключові слова: забезпечення якості вищої освіти, культура якості, підготовка докторів філософії, європейські принципи підготовки докторів філософії.

Одним із пріоритетних аспектів реформування системи забезпечення якості підготовки докторів філософії, над яким варто замислитись у контексті визначення цілей цього процесу, є формування культури якості вищої освіти (ВО). Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA) визнає різноманітність підходів у забезпеченні якості освітньо-наукового процесу в закладах вищої освіти (ЗВО), що уособлює суттєву кореляцію цілей і контексту, в якому все відбувається (ENQA, 2005). У науково-методичній літературі представлено перелік різних цілей забезпечення якості, які за своєю суттю, можна згрупувати у два основні види: 1) цілі, що слугують посиленню якості та 2) цілі, що слугують підзвітності. З одного боку, забезпечення якості ВО має на меті продемонструвати відповідальність ЗВО перед зацікавленими особами, що, з іншого боку, як правило, спрямоване на її зміцнення. Зазвичай, ці процеси тісно пов'язані між собою і передбачають узгодженість відповідних механізмів. Зазначимо, що освітня політика ЄС завжди полягала в тому, що «кінцевою метою забезпечення якості ВО, як внутрішньої, так і зовнішньої, є підвищення її рівня, посилюючи довіру зацікавлених осіб» (EUA, 2010). Насамперед, завдання із забезпечення якості ВО полягає у підвищенні рівня якості, враховуючи особливості ЗВО як експертних організацій, які значною мірою покладаються на професіоналізм професорсько-викладацького складу та сприяють встановленню студентоцентрованого навчання.

Загальна відповідь на цей виклик полягає в тому, що університети повинні формувати культуру якості, а не просто розвивати процеси забезпечення якості ВО. ENQA визначає культуру якості як: організаційну культуру, що спрямована на неперервне посилення якості, і характеризується наявністю двох сутнісних елементів: 1) культурним/психологічним елементом спільних цінностей, переконань, очікувань та прихильності до феномену якості; 2) структурним/управлінським елементом з визначеними процесами, що посилюють якість та спрямовані на координацію індивідуальних зусиль (EUA, 2006). Асоціація також підкреслює важливість лідерства і залучення до цих процесів усього університетського співтовариства, включаючи академічний і технічний персонал, студентів тощо (Burne, Jørgensen, Loukkola, 2013).

Експертка А. Сарсок (A. Sursock) узагальнила взаємозв'язок між зазначеними елементами, використовуючи аналіз ефективних процесів безпеки в промисловості. Вона виявила, що ці категорії також застосовуються для підтримки культури якості в університетах. Відповідно до критерію «ефективності зміцнення культури якості ВО», дослідниця визначила чотири типи культури якості, що можуть бути притаманні європейським університетам:

- тип А: залучення керівництва, персоналу та студентів є слабким, що призводить до неефективного підходу, коли ніхто не несе відповідальності за якість ВО;

- тип В: прихильність до забезпечення якості є неявною і виявляється лише у професійних ролях; залучення керівництва є слабким, що унеможливує розвиток культури якості ВО;

- тип С: рівень участі керівництва ЗВО є високим, натомість, залучення студентів – низьким, і тому погляд на якість є управлінським та часто зосереджений на реалізації процедур забезпечення якості;

- тип D: рівень залучення керівництва і студентів є високим, що у результаті призводить до розвитку справжньої культури якості (Burghe, Jørgensen, Loukkola, 2013).

Акцентуємо, що останніми десятиліттями завдяки впровадженню формальних процесів забезпечення якості в європейській ВО дискусія щодо розуміння сутності якості ВО перейшла від «професійної» до «інтегрованої» або «управлінської». Однак досвід формування системи забезпечення якості у ЗВО показує, що ідеальною метою має бути розвиток «інтегрованої» культури якості.

Зауважимо, що підготовка докторів філософії зазнала значних реформ у більшості країн Європи на початку ХХІ ст., про що свідчить створення докторських шкіл; збільшення фінансування науково-дослідними фондами підготовки докторів філософії з метою відходу від індивідуалізованої моделі навчання, заснованої на особистих стосунках керівника й докторанта; посилення інституційної відповідальності ЗВО з метою інтеграції майбутніх докторів філософії у дослідницьке середовище, відмінне від наукових інтересів їхніх керівників та сприяння створенню міждисциплінарних дослідницьких груп. У цілому, в країнах ОЕСР річний темп приросту докторантури з 2000 по 2010 рр. склав 5%, зокрема у Данії, Норвегії та Італії, кількість випускників докторських шкіл подвоїлася (OECD, 2012). Створення докторських шкіл розглядалося ключовим підходом до розвитку управлінської культури якості на третьому рівні ВО, зокрема відбулася помітна трансформація трактування цього поняття від індивідуальної програми наукового дослідження до структурної одиниці ЗВО, на яку поширюється загальне стратегічне управління. Водночас, поширилася диференціація в ідентифікації докторських програм та докторських шкіл: докторська програма – це «організований набір можливих навчальних курсів та можливостей здійснювати дослідження в межах однієї або декількох дисциплін», натомість, докторська школа – це «інституційна структура в межах ЗВО зі своїми власними ресурсами, спрямованими на управління підготовкою докторів філософії» (Burghe, Jørgensen, Loukkola, 2013). Деякі університети створюють

докторські школи на кожному факультеті; інші мають одну школу для управління всіма напрямками підготовки докторів філософії («парасолькова модель»). У кожному конкретному випадку створення докторських шкіл вказує на збільшення інституціональної участі ЗВО, що ідеально доповнює індивідуальну модель підготовки «керівник-докторант».

Отже, дослідження засвідчило, що посилення процесів інституціоналізації у розвитку докторських шкіл дозволило ЗВО запроваджувати процеси забезпечення якості підготовки наукових кадрів найвищої кваліфікації, які у багатьох країнах були повністю відсутні. Формування культури якості ВО відбувається у континуумі трансформації від професійної культури з високим рівнем залучення академічного персоналу до управлінської культури та, в ідеалі, продовжуватиметься до утвердження інтегрованої культури із залученням усіх зацікавлених осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вурне, J., Jørgensen, T., Loukkola, T. (2013). *Quality Assurance in Doctoral Education – results of the ARDE project*. Brussels: EUA Publications, 60 p.
2. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). (2005). *European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, http://www.enqa.eu/pubs_esg.lasso
3. European University Association (EUA). (2006). *Quality Culture in European Universities: A Bottom-up Approach. Report on the Three Rounds of the Quality Culture Project 2002-2006*. Brussels: EUA Publications 42 p.
4. European University Association (EUA). (2010). *EUA policy document on quality and quality assurance in the European Higher Education Area*. http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/EUA-QA-Policy-2010.sfl.ashx
5. OECD. (2012). *Education at a Glance*. Paris: OECD Publishing.

Баніт Ольга

Інститут педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
м. Київ, Україна

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ АНДРАГОГА В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Освіта дорослих потребує нині фахівців для навчання дорослих різних категорій і різного віку. Таких фахівців називають педагогічним персоналом для роботи з дорослими або андрагогами. Для якісного забезпечення освітнього процесу вони повинні володіти спеціальними андрагогічними знаннями, вміннями й навичками роботи з дорослим населенням, а також системою спеціальних методів, прийомів і форм навчання дорослих [2, с. 38]. Фахівець, який обрав для себе цей шлях, повинен бачити свою професію в усій сукупності її широких соціальних зв'язків, знати пропонувані до неї і її представників вимоги,